

Parkettpõrandad

AJALUGU JA RESTAUREERIMINE

2 AJALUGU

- 3 Vanimad parkettpõrandad
- 4 Eesti alade esimesed parkettpõrandad
- 6 19. sajandi II poole ja 20. sajandi
alguskümnendite puitpõrandad
- 7 Parkettpõrandad 20. sajandil

8 RESTAUREERIMINE JA HOOLDUS

- 8 Olukorra hindamine ja ettevalmistus
- 9 Tüüpilised kahjustused

10 RESTAUREERIMINE

- 11 Põranda lihvimine
- 12 Viimistlemine

13 HOOLDAMINE

Ajalugu

Puitpõrandad võivad tunduda esmapilgul millegi väga argipäevasena, millesse tavaliselt kuigi palju ei süveneta. Tegelikult moodustavad põrandad väga olulise osa iga ruumi interjööri. Seda näitavad meile ka Eesti ajaloolistes eluhoonetes säilinud paljud parkettpõrandad, mille välisilmele ja materjalivalikule on pööratud palju tähelepanu.

Eluhoonete interjööridesse on kuulunud mitmesuguseid põrandaid. Kui vestibüülidesse ja majandusruumidesse paigaldati peamiselt niiskusele vastupidavaid kivitõrandaid, siis eluruumidesse kuulusid eelkõige soojad, kujunduselt mitmekesisemad puitpõrandad.

Võrdväärselt teiste interjöörielementidega on puitpõrandatel alati olnud oluline roll sisekujundusliku ruumimulje loomisel. Puitpõrandate detailid ning materjalikasutus iseloomustavad eri ajastute arhitektuuri ja annavad olulisi vihjeid nende dateerimiseks.

VANIMAD PARKETTPÕRANDAD

Eesti puitpõrandate ajalugu algab lihtsatest käsitsi hõõveldatud täiskantsetest laudpõrandatest, mille laiem levik sai alguse 17. sajandil, mil Eesti aladel hakati esmakordselt kasutama saagi. Samaaegselt paigaldati Euroopa uhkematesse paleedesse ja aadlielamutesse juba uhkeid keerukate mustritega parkettpõrandaid. Parkettpõrandate sünnimaaks võib pidada Prantsusmaad, kus hakati mustrisse laotud puitlappidest valmistatud põrandaid esmakordselt nimetama parkettpõrandaks. Märgilise tähtsusega on 17. sajandi teisel poolel Prantsuse kuninga Louis XIV residentsi Versailles lossi ehitamine, mille paraadruumidesse kavandati Euroopa esimesed tõeliselt suursugused parkettpõrandad. Peegligaleriise paigaldatud keeruka mustriga parkett sai kõrgaadli erilise imetluse osaliseks ning selle mustrit jälgendati parkettpõrandate valmistamisel 18.–19. sajandil üle Euroopa, sh Eesti aladel.

Versailles loss, peegligalerii. Foto: [L. Allorge](#)

EESTI ALADE ESIMESED PARKETTPÕRANDAD

Eesti interjööridesse ilmusid laudpõrandate kõrvale esimesed parkettpõrandad alles 19. sajandi alguskümnnenditel. Sel ajal oli levinuim kilpparkett, mis valmistati töökodades eraldi moodulitena ning paigaldati vaid üksikutesse paraadruumidesse, nt saalidesse ja salongidesse, harvematel juhtudel ka kabinetidesse ja raamatukogudesse. Sarnaselt ülejäänud Euroopaga kujunes ka Eesti eluhoonetes populaarseks ühetoonilisest puitmaterjalist valmistatud Versailles' lossi peegligalerii parketi eeskujul valmistatud parkettpõrandad, millele anti nimeks Parquet de Versailles. Lisaks olid ajastule iseloomulikud kontrastsest puitmaterjalist keerukama mustriga kilpparkettpõrandad, mida said endale lubada vaid kõige jõukamad. Kahjuks on paljud sellest perioodist pärinenud Eestis paiknenud parkettpõrandad hävinud. Õnneliku juhusega on ühed 19. sajandi algusest pärinevad parkettpõrandad siiski säilinud ning need paiknevad Riisipere ja Udriku mõisa härrastemajade paraadruumides. Mõlema mõisahoone parkettpõrandad paistavad silma suursuguse mustri ja luksusliku puitmaterjalivaliku poolest.

Udriku härrastemajas säilinud eri tooni puitmaterjalist valmistatud parkettpõrand. Foto: Anita Jõgiste

19. sajandi keskpaik tõi endaga kaasa uute mustritüüpidega parkettpõrandad. Populaarseks muutusid rombistiku-, ruudustiku- ja korvpunutismustrid, esmakordselt hakkasid põranda mustrivälja ääristama seinte vahetus läheduses paiknevad vaheliistud koos friisliippidega. Muutus ka parkettpõranda ülesehitus: kilpparketi vahetas välja laudadest aluspõrandale kleebitud parkett. Uudne konstruktsioon võimaldas aluspõrandale paigaldada varasemast palju mitmekesisema mustriga parkette. Alates 19. sajandi algusest hakati olulist rõhku pöörama ka parkettpõrandaid ääristavatele põrandaliistudele, millest kujunesid ruumimulje seisukohalt olulised detailid.

Riisipere härrastemaja II korruse anfilaadis paiknev parkettpõrand, mis oli omal ajal teadaolevalt üks suursugusemaid. Pildil üpris õnnetus olukorras. Foto: Anita Jõgiste

Parquet de Versailles mustriga parketikilp Kolga mõisa härrastemajas. Foto: Anita Jõgiste

Riisipere härrastemaja valge saali parkettpõrand 1915. aastal. Foto: ERM Fk 887:349, [Eesti Rahva Muuseum](#)

19. SAJANDI II POOLE JA 20. SAJANDI ALGUSKÜMNENDITE PUITPÕRANDAD

Nimetatud perioodi võib pidada parkettpõrandate kuldajaks Eestis. Just 19. sajandi II poolest ja 20. sajandi algusest pärineb enamik tänapäevani säilinud parkettpõrandatest. Laiem levik oli seotud parketi tööstusliku tootmise alustamisega. Esimesi tööstuslikult toodetud parkettpõrandaid kohtab juba 1860.–1870. aastatel valminud eluhoonetes. Kõige populaarsemaks kujunesid standardsete mõõtudega kalasaba-, ruudustik- ja põimikmustrites parkettpõrandad. Üksikute näidetena on säilinud ka intarsia- ja marketriimotiividega parkettpõrandad. Jätkus mustriväljade ääristamine kitsaste vahe- liistudega, kusjuures vaheliistude asemel võidi dekoratiivsema efekti saavutamiseks kasutada ka keerukama mustriga bordüüre. Eraldi hakati kaunistama anfilaadis paiknevaid ukseorvasid, kuhu laoti keerukama mustriga parketivälju. Erinevalt varasemast hakati parkettpõrandaid paigaldama nüüd ka privaat- ruumidesse, ent endiselt leidis interjöörides ka hulga- liselt laudpõrandaid. Ülalkirjeldatud parkettpõrandaid paigaldati eluhoonetesse kuni tsaariaja lõpuni.

Suure-Kõpu harrastemaja saalis säilinud 19. sajandi keskpaigast pärinev originaalparkett. Nõukogudeajal asus hoones kool ja saalis võimla. Parkett on üle elanud loendamatud pallimängud. Foto: Anita Jõgiste

Lihula harrastemajas säilinud tõenäoliselt 19. sajandi keskpaigast pärinev originaalparkett. Foto: Anita Jõgiste

Õisu harrastemajas säilinud tõenäoliselt 19. sajandi keskpaigast pärinev originaalparkett. Foto: Anita Jõgiste

Kehtna harrastemajas säilinud tõenäoliselt 19. sajandi keskpaigast pärinev originaalparkett. Foto: Anita Jõgiste

PARKETTPÕRANDAD 20. SAJANDIL

1920. aastad tõid varasemate erimustriliste parkettpõrandate asemel moodi lihtsa kalasabamustrisse seatud parkettpõrand. Erinevalt tsaariaegsetest parkettidest, muutusid Eesti ajal parketilipid mõõtudelt kitsamaks ja pikemaks, samuti ei kasutatud parkettide valmistamiseks enam värvilist puitu. Kuna parkettpõrand hind olid võrreldes muude põrandakatetega endiselt kallis, paigaldati parkettpõrand pigem esindushoonetesse. Siiski leiab kvaliteetselt valmistatud kalasabamustriga parkettpõrandaid ka eestiaegsetest elamutest.

Restaureeritud kalasabamustris parkettpõrand stalinistlikus korterelamus. Foto: Anita Jõgiste

Nõukogude võim parkettpõrandast stiiliajaloos suurt muutust kaasa ei toonud. Siiski paigaldati parkettpõrand ehitusmaterjalide ja oskustööliste puuduse tõttu vaid paraadsete administratiivhoonete fuajeedesse ning saalidesse, üksikutele juhtudel ka nõukogude nomenklatuurile mõeldud korterhoonete eluruumidesse. Erinevalt eestiaegsetest parkettidest taasisilmusid stalinismiajastul parkettide kujundusse tsaariaegsetele parkettidele omased vaheliistud ja seinte ääres kulgevad lühematest parketilippidest valmistatud friisid. Samuti paigutati põrandate nurkadesse õhutusavadele eri kujunditega dekoreeritud messingplaadid, mis üldilmelt jätkasid 19. sajandi lõpule ja 20. sajandi algusele omast ornamentikat. Valdavas enamikus paigaldati eluruumidesse endiselt laudpõrand, mille kvaliteet võis olla väga varieeruv.

Alates 20. sajandi keskpaigast hakati põrandakatmiseks kasutama üha massilisemalt praktilisemat ning kergelt hooldatavamalt linoleumi ja Soome pappi, mis kinnitati laudpõrandale. Üksikutele juhtudel kaeti põrand ka niiskuskindla tapeediga, mis pikaaegsuse tagamiseks üle lakiti. Võib öelda, et eelnimetatud põrandakatted tõrjusid tooleaegsest interjöörist parkettpõrandast peaaegu täielikult välja, kuna eelnimetatud põrandakattematerjalid olid võrreldes parkettpõrandaga odavad, kättesaadavad ning neid oli palju lihtsam paigaldada ja hooldada. 1970.–1980. aastad tõid moodi ruudustikmustriga kilp-parkettpõrand.

Restaureeritud nõukogudeaegne kasepuidust kilpparkett.
Foto: Kevin Kuhhi

Restaureerimine ja hooldus

OLUKORRA HINDAMINE JA ETTEVALMISTUS

Ajaloolise hoone interjöörü remondi korral tuleks enne põrandate pealmise kattekihi – parkett- või laudpõrand – taastamise algust hinnata hoone üldist olukorda, mõelda läbi ruumiplaneering ja ruumide tulevane kasutusotstarve.

Esmalt tuleks vaadelda, kas põrand on sirge või lääpa vajunud. Kui põrand ei ole sirge, tasuks kontrollida koos vanade hoonete hingeelu tundva spetsialistiga hoone konstruktiivset olukorda, st vundamenti, põrand- ja vahelaetalasid, kandvaid seinu jms. Võib juhtuda, et põrandakate tuleb sootuks eemaldada, et teha hoones kõigepealt ära põrandaalused konstruktiivsed tööd.

Parkettpõrand sobib hästi eluruumi, millel on väiksem käimiskoormus ja kus ei liiguta välisjalatsites.

Foto: Säästvad Ehituslahendused

Tähtis on läbi mõelda ruumide kasutusotstarve ja planeering, küttekollete asukohad jms. Puitpõrand ei sobi kütteta niiskesse ja suure kasutuskooormusega ühiskondlikku ruumi, kus kõnnitakse välisjalatsites. Kui planeeringu muutmise tõttu tuleb võtta maha või eemaldada vaheseinu, tuleb ka seda teha enne põrandakatte korrastamist. Korrektne on, et vaheseinad ja massiivsed küttekolded toetuvad põrandaalustele konstruktsioonidele ning selleks on vaja põrand osaliselt avada.

Kui aeg on sealmaal, et asute puitpõrandat restaureerima, tutvuge enne põhjalikult põrandakatte pindmise kihi olukorraga visuaalselt. Kas parkett on aluspinna küljest irdunud? Kas pinnal on märgata puidumädanikuga kahjustunud kohti, lõhesid või mehaanilisi vigastusi? Restaureerimistöö etapid sõltuvad paljuski parketi olukorrast.

TÜÜPILISED KAHJUSTUSED

Puitpõranda kahjustused võib laias laastus jagada kaheks:

- niiskusest tingitud kahjustused
- mehaanilised kahjustused

Puitpõrand säilib paremini stabiilise kliimaga kuivas ruumis. Suurim vaenlane seevastu on temperatuuri ja niiskustaseme ebaühtlane kõikumine. Mahumuutused deformeerivad puitu, tekitavad lõhesid ja parketi detailid eemalduvad aluspõranda küljest. Parketilipid irduvad muu hulgas seetõttu, et liimi nakkuvusomadus on niiskuse tõttu halvenenud, kuna ajalooliselt on parkettpõranda paigaldusel kasutatud loomset liimi.

Kaua kestnud kõrge niiskustase soodustab parkettpõranda katte- ja aluskihtides puitu lagundavate seente ehk mädanikkahjustuste teket. Seda soodustab ka ebapiisav ventilatsioon.

Ajaloolistel parkettpõrandatel leidub kaunilt kujundatud ventilatsiooniavasid. Neid tasub restaureerida ja taaskasutada. Fotod: Säästvad Ehituslahendused

Mehaaniline kahjustus värvitud parkettpõrandal.
Foto: C. Valge

Mehaanilised kahjustused on otseselt seotud ruumide igapäevase kasutamise, kasutuskooormuse ja hooldamisega. Sagedamini tuleb ette tavalist viimistluse ja puidu pealispinna kulumist, mida saab vähendada regulaarse hooldamise, õige materjalivaliku ja töövõtetega. Mehaanilised vigastused on ka kohtvigastused, eelkõige puidu pealispinna kahjustused (täkked, põlemisjäljed jms).

Restaureerimine

Kui parkettpõrand on kahjustunud rohkem kui poole ulatuses, tasuks kaaluda parketidetailide aluspõranda küljest eemaldamist ja uuesti paigaldamist. Sama tuleks teha siis, kui restaureeritakse põrandaaluseid konstruktsioone.

Sageli annab hea tulemuse mitmest ruumist eemaldatud ja ühte ruumi kokku tõstetud samatüübilise parkettpõranda paigaldamine. Puudujäävaid vanu parketidetaile võib leida vanamaterjaliga kauplevatest ettevõtetest.

Vahel on vana väärikas parkettpõrand kaetud paksu värvikihiga. Vana värvi eemaldamiseks on kolm võimalust: kuummeetod, lihvimine ja kemikaalide kasutamine.

Levinuim on värvi eemaldamine kuummeetodil. See on üsna lihtne töö, millega peaks hakkama saama ka kogemusteta inimene. Jälgige, et te ei kõrvetataks puitu üleliia. Puhastamiseks kasutage kaabitsat või jäigemal pahtlilabidat.

Värvi eemaldamine lihvimise teel on keerulisem protsess. Selleks kasutage jämedamaid liivapabereid (karedus 16–60) ja trummellihvijat. Kui kogemust ei ole, on suur risk rikkuda põrand kiiretel pööretel töötava põrandalihvijaga ära.

Sagedane on olukord, kus parketilipid on aluspõranda küljest piirkonniti lahti. Sel juhul kutsuge appi kogemustega spetsialist, sest tihti tuleb tööks avada suurem ala, seejuures lippe ükskhaaval eemaldades ja nummerdades, et need hiljem korrektselt paigaldada.

Üksikud kohtvigastused parkettpõrandal tuleks parandada plommimise teel. Lihtne on juhendada, et puiduplommi jaoks tehke peitliga sobiv süvend, valmistage sobivas mõõdus plomm ja paigaldage see puiduliimiga – tegelikkuses nõuab ka see tööetapp meistrit. Plommisüvendi tegemine vajab kogemust, asenduspuut head valikut ning paigaldus ja tasaseks peiteldamine ja lihvimine oskuslikku meistrikätt.

Parketilippide väikesed lõhed saab täita sobivas toonis parketikitiga. Hoiduge suuremate pragude kittimisest. Selle asemel täitke need samast puitmaterjalist puitliistuga ja kinnitage liimiga. Hiljem lihvige põrand tasa.

PÕRANDA LIHVIMINE

Põrand on soovitatav lihvida pärast lippide asendamist ja puiduparandusi, sest nii saab eemaldada tekkinud ebatasasused. Väikesed pinnad saab lihvida käsitööriistaga (ekstsentrisk-, tald- või lintlihvijaga vms). Kui aga pind on suurem ja soovite saada põranda ühtlasemalt tasaseks, kasutage suuremat trummel- ja ketaslihvijat. Suurem masin nõuab ka oskuslikumat käsitsemist.

Suurema ala lihvimise jaoks vajate trummellihvijat ja lindikujulisi liivapabereid karedusega 24–60. Kareduse valik oleneb sellest, kas ja kui palju on vaja põrandaid tasandada. Põrandaäärte ja keerukate kohtade (ahjude ja postide servad, viilualused ja muud kohad, kuhu tavalise lihvijaga ligi ei pääse) jaoks kasutage äärelihvijat. Peenema töö jaoks sobib ketaslihvija, mille liivapaberid on kettakujulised ja karedusega 80–200.

Lihvimise eel on oluline kontrollida, kui palju on seda põrandat varem lihvitud ja kui palju saab seda veel lihvida. Liiga palju lihvides võivad hakata parketilippide sulundid paljanduma.

Vana värvi maha lihvimine on veel pooleli.
Foto: Säästvad Ehituslahendused

VIIMISTLEMINE

Parkettpõrandate viimistlemiseks on hulk võimalusi, mille seast saate valida endale sobivaima. Tulemus erineb nii välimuselt kui ka omadustelt.

Õlitamine kaitseb ja tugevdab puidu struktuuri, sest õli imbub sügavale, on lokaalselt kergesti uuendatav ja annab kauni siidja läike. Õlitamiseks on soovitatav kasutada naturaalseid vaike ja linaõli sisaldavat õli, eelistatult looduslikku külmpressitud linaõli. Õlitamine on sobilik ruumides, kus välisjalanõudega ei käida.

Suure pinna õlitamiseks on mugavam kasutada ketaslihvijat. Õli kantakse pintli või õlitamisliibiga pinnale, lastakse seista ja pind töödeldakse spetsiaalse, ketaslihvija alla käiva kettaga, mis meenutab karukeelt ja on saanudki sellise nime. Üleliigne õli tuleb lapiga eemaldada, vastasel juhul võivad õli suurematesse kogunemiskohtadesse jääda tumedamad plekid. Selline töötlus pressib õli tugevasti puitu, see imbub sügavale ning tulemus on kvaliteetne ja püsiv.

Vahatamine annab läikivama ja tugevama pinna. Hea kombineeritud variant on õlivaha, mis sisaldab nii õli kui ka vaha.

Lakkimine on samuti levinud valik, ent jätab puidu pinnale lisakihi, mis võib hakata ajapikku kuludes kooruma. Eelistada tasuks linaõlisisaldusega põrandalakki, mis on naturaalsem, imendub sügavamale puitu ja tekitab aluspinnaga parema nakke.

Õlitatud põrand. Foto: Säästvad Ehituslahendused

NB! Õlil on iseenesliku süttimise oht.

Kohe pärast töö lõppu viige töövahendid, riidelapid ja õline saepuru kindlasti kas õues asuvasse veega täidetud metallkonteinerisse, hoidke neid suletud klaastaras või põletage kohe. Kortsus lappidele ja hunnikus puitlaastudele ei pääse hapnik juurde ning need võivad seetõttu süttida.

Hooldamine

Õlitatud puitpindade igapäevasel hooldamisel on tähtis kasutada võimalikult vähe vett, seepärast tuleks mopist liigne vesi välja väänata. Vee liigkasutamine muudab puidupinna tuhmi.

Suurema pinna puhul on lihtsam kasutada ketasmasinat, mille alla asetatakse spetsiaalne poleervildi hoidja poleerviltidega. Olenevalt põrandast kasutatakse pesemiseks kas rohelist või punast poleervilti. Tugevate mustuseplekkide eemaldamiseks puhastage määrdunud koht kõigepealt põrandaseebi lahuse ja tugevama poleervildi (pruun või roheline) abil.

Suure kasutusköormusega ruumis, kus pestakse õlitatud põrandat tihti, kaotab see ajapikku oma algse siidja läike. Ilusa pinna aitab taastada hooldusõlitamine, mida on soovitatav teha kaks-kolm korda, aga kindlasti vähemalt kord aastas. Hooldusõli on spetsiaalse koostisega ja vedelam. See tungib paremini puidu sügavusse, andes põrandale tugevama kaitse.

Korralikult hooldatud ja õlitatud põrand muutub aja jooksul tugevamaks ning vajab paari aasta pärast vähem hooldamist kui alguses.

Kui parkettpõrand asub mälestises või muinsuskaitseala hoones, siis pea enne restaureerimistööde alustamist kindlasti nõu Muinsuskaitseameti spetsialistiga.

Püsivalt hooldatud parkettpõrand kaunistab ruumi pikka aega. Foto: Säätvad Ehituslahendused

MUINSUSKAITSEAMET

info@muinsuskaitseamet.ee
www.muinsuskaitseamet.ee

Infokaart uuendatud 2026. aastal
[LIFE HeritageHOME](#) projekti käigus.

Infokaardi algne koostaja:
Anita Jõgiste ja Kermo Jürmann 2017. aastal.

Projekti kaasrahastab Euroopa Liit.
Siin väljendatud seisukohad ja arvamused
on ainult autorite omad ega pruugi kajastada
Euroopa Liidu või CINEA seisukohti.
Euroopa Liit ega toetust andev asutus
ei saa nende eest vastutada.

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

 muinsus
KODU
renoveerimise teejuht